

LA REVISTA

QUADERNS DE PUBLICACIÓ QUINZENAL

ANY IV, NUM. LXXI - SETEMBRE I - MCMXVIII

Número solt, 40 cèntims

SUMARI

Política social, per J. M. PI I SUÑER.—Almoïna de metzines, per R. RUCABADO.—Les conciències nacionals i la guerra.—Lírics moderns: Goethe, (fragment de Herman i Dorotea), trad. de JOSEP LLEONART.—Lletres a una amiga estrangera, VIII (*continuació*), per J. FARRÁN I MAYORAL.—Moralitats i pretextos, per J. M. LÓPEZ PICÓ.—Genealogies dels temps romànics: La família d'Erill en el segle XII, per F. VALLS TABERNER.—Els llibres, per E. J. i J. LL.—Les Revistes, per S. V. F.

ADMINISTRACIÓ: CORTS CATALANES, 613 - BAIXOS
BARCELONA

SUMARI DEL NUMERO LXX

Virtualitat de l'obra d'Enric Prat de la Riba, per JOAQUIM FOLGUERA.—Moral de l'art, moral humana, per R. RUCABADO.—Karl Wossler: la seva significació dintre la ciència del llenguatge, per MANUEL DE MONTOLIU.—Concepte general de la ciència catalana, per FRANCESC PUJOLS.—L'obra científica del Comte de Güell: Teories catalanes de la immunitat, per FRANCESC PUJOLS.—Enquesta Universitària.—Poetes estrangers d'avui: Alan Seeger.—Lletres a una amiga estrangera, VIII; per J. FARRÁN I MAYORAL.—Els llibres, per L. N. D'O. i M. F.—Exposicions, edificis i monuments, per E. M. P.—Les Revistes.

Publicacions de LA REVISTA

Administració: Corts Catalanes, 613, baixos - Barcelona

LLIBRES APAREGUTS

RAMÓN RUCABADO
<i>Els editors i la llibertat de l'art</i>	LL. NICOLAU D'OLWER
<i>Literatura catalana. Perspectiva general</i>
JOSEP ARAGAY
<i>La pintura catalana contemporània. La seva herència i el seu llegat</i>	ENRIC JARDÍ
<i>Les doctrines de Georges Sorel</i>
CLEMENTINA ARDERIU
<i>Cançons i elegies</i>	J. M. LOPEZ-PICÓ
<i>Moralitats i pretextos</i>
JOSEP M. LÓPEZ-PICÓ
<i>L'infantament meravellós de Schahrazada</i>	J. FARRAN I MAYORAL
<i>La renovació del Teatre</i>
MIQUEL POAL AREGALL
<i>Mots plaents i desplaents</i>	E. DURAN REYNALS
<i>Quatre Històries</i>
ANTONI ROVIRA I VIRGILI
<i>El Nacionalisme</i>	JOSEP M. DE SEGARRA
<i>Cançons d'Abril i de Novembre</i>
JOAQUIM FOLCH I TORRES
<i>Meditacions sobre l'arquitectura</i>	FERRAN SOLDEVILA
<i>Excili</i>
M. MORERA I GALICIA
<i>Venus i Adonis</i>
de W. Shakespeare	E. PRAT DE LA RIBA
<i>Per la llengua catalana</i>
JOAN SACS
<i>La moderna pintura francesa fins al cubisme</i>	CARLES RIBA
<i>Càntic dels Càntics i Llibre de Rut</i>
ALEXANDRE PLANA i altres
<i>L'obre d'Isidre Nonell</i>	MARIA A. SALVA
<i>Les Geòrgiques Cristianes</i>
de Francis Jammes
MIQUEL FERRA
<i>Cançó d'ahir</i>	JOSEP LLEONART
<i>Poesies</i>
de Richard Dehmel
	JOSEP CARNER
<i>Les planetes del verdum</i>

Hi han en premsa i preparació obres de Alexandre Plana, Joan Alcover, Eugeni d'Ors, Joaquim Folguera, Francesc Sitjà, Josep Lleonart, Guerau de Liost, Francesc Pujols, J. Massó-Ventós, etc.

LA REVISTA

QUADERNS DE PUBLICACIÓ QUINZENAL

ANY IV — NÚM. LXXI — SETEMBRE 1 · 1918

POLITICA SOCIAL

Paul Cloarec, Professor al Col·legi lliure de Ciències Socials, i Membre de la Societat de Sociologia de París, parlava, fa poc, en una brillant disertació, de les bases d'una política científica.

Pot ésser científica la política? Es factible traçar aquestes bases generals, normes d'actuació a seguir pels qui comanden els pobles?

August Comte, en la seva subtil classificació de les ciències, col·locava ja entre elles la Política, entenent que tenia *figura científica*. L'argument fet contra dita modalitat, se fonamenta en la falta de seguretat que tenen els seus principis. Però això no és obstacle. La hipòtesi és un element etern de la investigació científica. Henri Poincaré ha sabut demostrar meravellosament que no hi ha ciència sense hipòtesi. Precisament quant més predomina el món de lo hipotètic, tant més enlairada està la ciència dintre de la jerarquia que les conté totes, i tant a la vegada és menys certa en les seves conclusions, car hi campegen els factors *vida i voluntat humana*, de caràcter canviant, movable i contingent.

Sí; podem afirmar que cal tenir per científica la política, i assentar-ne les bases. És, en defini-

tiva, lo que més interessa als homes, perquè de ella sortiran les aspiracions que van portant als pobles pels camins de la història.

En el present moment, té gran transcendència la fixació d'aitals bases. Cap altre instant havia ofert l'oportunitat del present. Fins ara els partits de govern i d'oposició, se feien una justícia seca. Dintre de l'ètica de cada un, cabia l'aniquilament de l'adversari, el sacrifici de totes ses temptatives. Les armes s'esgrimien mortíferament. Avui, a l'esclat aterrador de la guerra, un sentiment més fort, més intens que els punts de vista creats per la ideologia de cada partit, uneix amb una llaçada de dolors i sofriments venerables, els homes d'una mateixa terra. S'alcen veus proclamadores de la unió sagrada, i en la fornal on se forja la direcció del país se consumeixen, en una sola flama que deixa cendres d'amargures, forces fins ara disperses i enemigues. Aquest apropament, millor, aquesta unanimitat, és una portalada ample per a entrar a la casa de la concòrdia, on serà possible traçar de comú acord les normes científiques de la política del demà. En ella es reflexaran totes les iniciatives constructores, afirmatives.

Les noves normes, pastades en el criteri de relativitat que no pot deixar d'acompanyar mai a la política, resultants de la combinació dels dos eterns factors que ens fan marxar a través dels segles, la tradició i el progrés, deuen referir-se a les idees generals directius, i a cada problema concret. La tradició, mirada enrera que recull amorosament la tasca feta per les races que han passat ja, i jeuen sota la pols dels temps; respecte a la venerable memòria dels qui foren, estimant que nosaltres no fem l'obra tota, sinó que la acabem, com no són tot un segle els anys que el clouen, ni tot un dia les seves darreres hores, i el progrés, ànsia renovadora, neguit de canvi d'humanitats que protesten contra la volta eterna de les coses, creient que la evolució segueix una recta fins l'infinit, han de agermanar-se i fondre's, presidides per una preocupació cabdal: la moralitat. Infausta política la d'un Maquiavel, que substituís aquella per la perfídia i el camí tortuós.

En la disertació feta per Cloarec, parlava del concepte que calia formar de la política sobre la propietat, la llibertat, la llei econòmica, el règim del treball... Aquest darrer aspecte és un dels interessants per a nosaltres. No tenim res fet, res preparat a Espanya, sobre règim del treball. No parlo ja dels partits de torn que, no representant als treballadors, no eren els més indicats per a fer del seu plet una font principal d'actuació. Me fixo en les nostres agrupacions esquerranes. Afortunadament, anem fent matèria de cavil·lació, de preocupació per a elles, el resoldre aquest problema, el més gran indubtablement, del nostre segle. Però cal esmenar el sistema. Hi ha hagut fins ara massa verbalisme. Ens ha preocupat més un principi i sovint més el valor de una paraula, que la sanitat d'una fàbrica, per exemple, o la instrucció dels nens que treballen. Això cal esmenar-ho. Fent científica l'actuació social de les nostres forces d'esquerra, tindriem dret a un agraïment del qual no ens farem me-

reixedors si seguim dient paraules i paraules, com hem fet fins ara. No tenim política de reformes socials. N'hi ha prou en comparar els nostres parlaments, amb qualsevol cicle de conferències. Recordo ara, com contrast, la doctrina continguda en les donades a l'Eighty Club de Londres, per P. Morell, membre del Parlament anglès: «La Política agrària»; F. Gardiner, director del *Daily News*: «La Política social»; J. Brunner, membre del Parlament anglès: «La Política industrial»; i C. Mallet, antic membre del Govern: «La Política fiscal». El socialisme alemany s'havia també preocupat de totes les facetes vitals que presenta la conveniència de l'obrer. El francès, que peca un bon xic de lo que suara censurava, ha produït moltíssim així mateix, fent possible una política socialista des del poder, quan aquests socialistes, representats per la persona d'En Briand, prenen la governació del país, malgrat tractar-se d'un dels Estats en què la propietat individual està més intensament representada; política a la qual cooperen Millerand, Viviani, Fournière, Augagneur. Vegeu l'obra de L. Goulot «Le Socialisme au pouvoir», 1910, un volum.

Estem en un moment de gran transcendència. La guerra a favorirà el socialisme d'Estat. Precisa fer una obra potent, seriosa i científica.

Si insistint en les tares seculares seguíssim en el nostre paper d'improvisadors fàcils, que creuen prou fer uns quants discursos, no podríem pretendre sortir del present retràs.

I acabarien per abandonar-nos els obrers mateixos.

Unes paraules de més o menys no rebaixaran son treball, milloraran llur sanitat i higiene, completaran la seva instrucció, ni abaratiran la vida. Aquesta seguirà junyida al carro de la pobresa i de l'angúnia. Aniran morint els dies, els anys, i amb ells, inexorablement, s'anirà extingint la postrera esperança.

JOSEP M. PI SUÑER

ALMOINA DE METZINES

«*Mefistofel.*—Jo consent en ésser teu. Jo sóc el teu company, i si convé, seré el teu servidor.

Faust. —I jo, què et donaria?

Mefistofel.—Oh, ja tindràs temps de pensar-hi.»

Els tractes, secrets o reglamentats, amb el Jòc a base de lucrar-ne la Beneficència, els hem judicat sempre una reedició dels pactes llegendaris amb el Diable. Reedició més perversa, perquè allí el Diable mercadejava en privat algunes ànimes; i ara compra un dret públic. I això és certament moltíssim més grave.

Heu considerat el paradoxal gest de inquietut dels beneficiaris d'aqueixos tractes, esverats quan les ràfegues persecutòries que l'etzar polític més que la consciència social dicta contra les cases de jòc? La caritat solidaritzada amb el vici, interessada a la llibertat del vici, refiada del vici! Un hom pensa a la damnació teològica dels pecats contra natura.

D'una part descobreix això la manca de caritat del conjunt del poble. Els diners, escatimats a l'almoina, no abasten a les necessitats de l'obra caritativa. Però, d'altra part són llençats a la Disbauxa, i ve't-aquí que és la Disbauxa qui fa l'almoina.

Amb aquests tractes, el qui juga, tot jugant-se el patrimoni dels seus fills, fa com qui paga una prima de segur: subvenciona l'assil per a que els reculli de la misèria.

Hauriem oblidat acàs que la caritat i els diners són coses distintes?

Quan la caritat es val de diners, són instrument beneït. Però els diners amb que es vol sobornar la consciència social fent almoina a canvi de tolerància del vici, o ço que és pitjor, del dret del vici, són diners de maledicció. Moneda que fa tuf de podridura.

Qui gosaria acceptar-lo, aquest encuny sinistre, ni que sigui en aplicació dels pobres? La

consciència civil hauria d'estar per damunt de la necessitat. Obra social sense ordre social no és més que una aparença de caritat. Hauriem de preferir no socórrer més que deu pobres, si a més no abasten els fruits del sacrifici, que aténdren cent amb recursos de bastardia. Fa escrúpul bastir l'assil amb l'or recaudat de primera mà a les timbes, tot calent i sangonós encara de males passions.

Un règim, secret o públic, que lligui la beneficència amb el vici en solidaritat de guanys, conspira contra l'ordre social i devé concausa de les malvestats que el vici porta. Desfà l'obra de la caritat. Dóna medis de criar els infants, a canvi de que estigui obert el parany per engolir-los. Dóna socors a la paupertat, i es conforma amb l'increment de la paupertat, que del jòc és la natural filla inseparable.

Caritat pactada amb la perversió no pot ésser de profit. Com el Faust, ja tindràn temps de pensar-hi en lo que s'hi perd, els que hi consenten. La sanció de nodrir la beneficència amb metzines socials és i ha d'ésser la ineficàcia. La ineficàcia és i ha d'ésser el càstig de posar més confiança en el vici que en el sacrifici.

La vida de don Pere Bosc de Castellcir, qui, abans d'ésser alcalde de Barcelona, havia governat una província de la Illa d'Utopia, ens ofereix a propòsit d'això, edificatiu exemple.

Allà baix sembla que hi funcionava el jòc amb gran ufana, sota tàcit règim paccionat. Els fons secrets, ràpidament engroixien. El nou Cap començà per centralitzar-los, fent-ne ingrés en especial compte corrent. Al cap de quinze dies, don Pere Bosc retirava tota la quantitat, cobrant-la en levíssims bitllets de banca.

I, rebent als periodistes inicià una rara i mai vista cerimònia.

«Aquest diner—declarà mostrant el feix—és el soborn del vici que vol corrompre la salut de la república. Qualsevol aplicació, qualsevol in-

versió, representarà l'èxit del soborn, serà l'acceptació del diabòlic pacte. L'únic esmers que convé a l'interès públic, per tal de que l'autoritat sigui restaurada i la caritat social dignificada, és l'anihilament.»

Dit això, cremava els bitllets a l'encès braser.
R. RUCABADO

A requesta dels senyors Grau i Molina, de la junta organitzadora de la Exposició d'Humoristes, m'és grat de declarar que en mon article

Cavalleria Artística publicat al número LXIX no hi havia la menor intenció d'ofensa personal; el pla d'aquell article és l'ideològic i no el particular.

No tinc inconvenient en retirar qualsevol frase susceptible d'ésser interpretada en un sentit divers del que jo entenia, i àdhuc m'és necessari aquest esclariment per a reivindicar la intacta qualitat espiritual que he volgut donar a la meva campanya.

R. RUCABADO

LES CONSCIENCIES NACIONALS I LA GRAN GUERRA

Lysis, pseudònim d'un bell nom a hores d'ara respectat per totes les ànimes sinceres de França, ha publicat sota el títol D'error francès, un llibre de sociologia i economia nacionals a la qual lectura la nostra atenció es fa dòcil com en la d'un poema i la nostra honestat de patriotes atents a les diverses veus potser en discòrdia simulada, és reconfortada. LA REVISTA que ha tingut per a l'obra del nacionalisme dretista francès una cordialitat efusiva es complau de reconèixer-se en generosa comunitat amb el demòcrata republicà que desafiant el blasme dels seus no plany el mot viu ni descuida el consell immediat davant l'esdevenir compromès del seu país. A continuació en traduïm uns fragments:

NACIO I CIVILITZACIO

Totes aquestes veritats s'imposen: els industrials no han de romandre isolats sinó unir-se per a defensar llurs interessos; els agricultors se han de constituir en associacions per a comprar llurs adobs, llurs màquines i vendre llurs collites; els obrers s'han d'agrupar en sindicats per a endagar llurs relacions amb els patrons; per damunt dels productors, l'Estat ha d'intervenir per a ajudar-los, encoratjar-los, però també per a vetllar-los, controlar-los i coordinar llurs esforços per al bé general: en un mot, la societat s'ha d'organitzar. Com més s'acordin els ciutadans, més forts són; com més se divideixin, més febles són.

Una observació, però. Unes molècules de vapor es combinen per a formar una gota d'aigua, unes combinacions químiques assoleixen la creació d'una planta o un animal, unes idees graviten al volt del jo pensant. No és pas una cosa indeterminada que es constitueix, és una unitat.

¿Quin és doncs, el punt d'atracció dels treballadors i què volen crear? L'Univers? No, és la nació.

En la unitat, els elements s'ajunten, però l'unitat s'oposa a les unitats; no hi ha dos objectes idèntics en la natura. ¿Quí no ha fet a classe aquest pensum literari? Com més se complica l'objecte, més dividida és la seva individualitat. Complicació creixent: dos grans de sorra, dos insectes, dos cavalls, dos homes i dos països.

Una nació, és un sistema econòmic tenint per fi de fer viure una població. Vejam una fàbrica moderna: quants de tallers, quants d'armaris i prestatges, quants de departaments! Cadascuna té la seva esfera; és gran, mitjana o petita, així com convé en vista d'un cert fi. Un país és la mateixa cosa en molt més vasta; un país és una immensa empresa de producció que abraça tots els gèneres d'activitat, tots els oficis, totes les professions, l'agricultura, la indústria, el comerç en totes llurs formes i en totes llurs varietats:

totes aquestes branques, però, no han sorgit a l'atzar, sinó que s'han ajustat automàticament en tals relacions determinades per a respondre a les necessitats d'un cert agrupament humà amb els seus gustos, les seves habituds, les seves particularitats, etc., tot i tenint també un compte els seus costums, la seva legislació, el seu clima, la seva configuració física, la naturalesa del seu sòl i del seu subsòl, etc....

Una nació és, encara, una altra cosa; és un individu que viu des de mil anys ha en un país pla o muntanyenc, boirós o assolellat, estèril o fecund i que fa cos amb la terra damunt la qual ha engrandit. En aquesta llarga existència, quants d'esdeveniments bons o dolents, dolents sobretot, quantes de proves, quantes de vicissituds, quantes de calamitats. Ha conegut la fam, la pesta, la guerra civil, la invasió dels estranys. I quants de moments en sa vida! Ha estat conquistador i burgès placèvol, assenyat i bullanguer, treballador i peresós, ordenat i dissolut. Grans homes han nat damunt el seu sòl: ministres, escriptors, poetes, filòsofs, savis; ha obrat damunt d'ells, ells han obrat damunt seu. La seva personalitat s'ha format sota la influència de totes aquestes causes, de tots aquests accidents, i és tan individual i original que s'expressa en una llengua que no s'assembla a cap més. La pregonesa de la idea nacional, la veu hom en la història: polonesos, alsacians-lorenesos, eslaus opresos no han mai oblidat. Pot rebair-se un poble o asservir-lo, però per a dissoziar-lo el cal matar.

Amb tot, a costat d'una pàtria hi ha les altres, i totes les pàtries s'oposen; lluiten per avançar-se en riqueses, en influència i cadascuna d'elles vol brillar materialment i intel·lectualment. I no pot ésser d'altra manera. Adhuc si la matança actual fos la darrera, la lluita dels pobles continuaria damunt el terreny econòmic i, tot i essent més humana i menys brutal no seria, però menys destructiva. La guerra amb Alemanya, de debò que dura fa més de trenta anys i durant aquest període els nostres enemics han guanyat damunt nostre 30 milions d'habitants. Aixafats ja ho estàvem.

TEORIES DISSOLVENTS

Internacionalisme! Aquest mot expressa una tendència que respon al progrés, mentre no surti de la zona en la qual pot a bon dret desplegar-se. Se la vol empènyer més lluny, hom cau en l'irreal o el fantàstic, és el nostre cas d'ara fa trenta anys.

Com que les idees són els reflexos de les coses materials que estan unides les unes a les altres en certes proporcions, no és possible d'engrandir-les arbitràriament, o bé no expressen res de ver i són somnis d'artistes, paradoxes de preciosos, elucubracions d'esperits falsos, dit sia divagacions d'alienats.

Es dit foll aquell home que empaita una idea fixa, i la idea fixa és aquella que omple la consciència i que no és percebuda en les seves relacions amb les altres. Hi ha folls del tot, mitjos folls i quarts de foll. Totes les nostres excuses de xocar-vos, mon llegidor, però com que nosaltres marxàvem abans de la guerra, sobre idees sense valor, cal reconèixer que no estavem ben bé sans d'esperit.

Les idees són fetes per a amidar les realitats i reproduir les proporcions llurs, talment són aquestes variab es: poden expresar-se en metres, en centímetres, en mil·límetres. D'això França no en cura. Una idea és agradable? L'engrandim, l'amplifiquem. És vera, és falsa... ¿Déu meu, no en saben res i d'altra part no gaire comprenem el mot tal. Al fons, tenim la convicció que poden ésser realitzades totes les idees, quan aquestes són acceptades per la majoria; curios estat de esperit, no us sembla?

Les idees extremes se desenrotllen en els medis populars lla on les realitats no són conegudes: s'és crèdul en la mesura en què s'és ignorant. Tenint per única lectura que no són pas escrits per a instruir-lo sinó per a distreure'l i afalagar-lo, gairebé veient només la superfície de les coses i no tenint cap coneixença dels ressorts amagats que fan moure el món, el poble és un infant; les gents del poder no se'l miren de altra manera, jassia li testimoniïn taula de condescendència com cal per a fer-lo marxar. Quan

a rectificar les seves errors cap d'ells no hi pensa; seria aquesta una tasca ingrata perillosa a empendre, mentre que és tan fructuós de viure'n. O poble francès, tan ardit i tan brau que la metralla no t'abat, com s'enganyen els que creuen que tems la veritat!

Temps ha que entre nosaltres es creu que fa esquerrista l'expressar idees que xoquen les gents honestes. ¿Viviu p. ex. segons el vell costum que consisteix a respectar la dona pròpia i pujar-se els fills un mateix? Doncs sou un ésser ridícul, un calçasses, un burgès que res no saben de la nova moral que consisteix a viure la seva vida; i com que la una cosa porta l'altra si amb els vostres costums jugueu a l'antiga, antigues són també les vostres idees. Patriota? Cocardier? N'estem segurs, ho sou de cap a peus. La culpa però no és vostra; és clar; us han educat en principis estrets que han deformat la vostra intel·ligència, ofegat els vostres instints d'home lliure,

etcètera. Però, no veieu home de Déu que el món es transforma? Família? Nació? Encara creieu aquestes coses? Altre temps van tenir un valor; però històricament desapareixen. Anem devers d'altres costums! Ja més control; ni disciplina; ni fronteres: la llibertat només i que cadascú faci el que voldrà!

Aquestes idees són un imant per a les gents desequilibrades o moralment tarades, que tant abunden a la societat. Aquests darrers s'hi adhereixen amb gran acontentament a teories que transformen en superioritat la ineptitud en què es troben de conduir-se pròpiament. ¿En aquesta atmosfera de dissolució, és la crème de la població que pot venir al poder? Deixant de banda el punt de vista moral, la mateixa doctrina és inintel·ligible: descompondre una societat per a constituir un organisme superior i una concepció de dement. En algunes anyades, quan ens haurem alliberat d'aquesta idea estrambòtica.

LIRICS MUNDIALS ⁽¹⁾

GOETHE

DOROTEA

Com aquell caminant que, abans el sol no s'amagui,
se'n vol omplir les nines, i després veu sa imatge
movediça i llampanta per tot arreu on se giri,
en els costats dels penyals, entre les mates obscures;
igualmente que plaenta als ulls de l'Herman, se movia
la forma airosa de la noia, com si anés amb ella.
Però, espolsant-se l'encís, va tirar camí de les cases.
I l'encís retornà, que al cap del camí s'apropava
ella mateixa esplendent, alta del cos, mesurada.
No era imatge, aquest cop ja la tenia a la vora.
Duia un gran canti a la font, i l'altre xic, per la nansa
(que cada mà duia el seu), i llesta a la font caminava.

(1) Amb especial permís de la *Societat Editorial Catalana* publiquem aquest bell fragment de la traducció de HERMAN I DOROTEA de Goethe, feta pel nostre company Josep Lleó, i que està a punt de publicar-se, formant part de la Biblioteca literària que edita la esmentada Societat.

L'Herman, tot gojós, va acostar-s'hi: només de mirar-la tornà ardit; i a la noia, sorpresa de veure'l, va dir-li:
—Mireu, la noia valenta: ja torna a ser ataleiada per fer bé a l'altra gent, duent frescor als qui pateixen. Prô massa la tens lluny, aquesta font, per venir-hi sola: podies omplir en la del poble, que molts solen fer-ho. Cert que aquesta s'ho val, que de tanta virtut no n'hi ha gaires. La malalta que tu has salvat en tindrà refrigeri.—
Ella donà el Déu-vos-guard fent bon posat an el jove, i li deia: —Ja em paga l'afany si a punt d'arribar-hi em surt a camí la bona ànima que ens ha afavorides; que és tan plaenta la vista dels dons com la de qui els dona. Sols us cal pujar al poble, i de la vostra clemència podreu veure els qui n'heuen conhort i el grat que us en senten. Responent al que m'heu preguntat, de per què baixava a omplir els cantis aquí, en l'aigua clara i constanta, us tinc de dir que al poble no es troba aigua neta, que les bèsties han remogut la deu que n'hi porta i ningú els n'ha privat; abeuradors i fontanes també són tots sollats, que els fugitius no havent cura sinó del propi interès i del moment, ells i robes s'hi han esbandit de la pols.—

Així parlava la noia.

I baixaven els amples esglaons i s'asseien al mur baixet de la font. Després la noia omplí el canti i ell va pendre-li l'altre. Tots dos s'inclinaren alhora, i la font, com si fos un mirall, els tornava l'imatge tremolosa sobre un ciap de cel blau; i ells es delitaren tot saludant-se dins del mirall amb mitja rialla.

—Deixa'm beure—va demanar-li el jove, aleshores.

I ella aixís ho va fer. Ambdós recalcats en la pica varen restar confiats. Mes ella a l'amic preguntava:

—Digue's: què ho fa que ets aquí, tan lluny d'allí on ens deixares?

I què s'han fet carruatges i cavalls? Quin intent et porta?—

I l'Herman, amb els ulls en terra, no dava resposta, fins tant que, havent-los alçat per a mirar els d'ella,

es va sentir refiat. Però de l'amor no en parlava

ni li semblava bona hora, perquè als ulls d'ella hi lluïa

no pas envit amorós, sinó una llum aciençada.

.

JOSEP LLEONART, trad.

LLETRES A UNA AMIGA ESTRANGERA

VIII

(Continuació)

Vària.—*Cursos d'alts estudis i d'intercanvi.*—
Curs d'Ors.—*Curs Teixeira de Pascoaes.*—
Curs Pare Barnola.—*Curs Bosch Gimpera.*

31 juliol

Vària

Abans de seguir endavant voldria alleujar-me del remordiment que'm causa l'haver de renunciar, per raons diverses, a deturar-me en parlar-vos de mants esdeveniments espirituals, com són:

Certes manifestacions musicals interessantíssimes, entre elles, els esforços notables que durant hivern i primavera passats realitzaren l'*Associació Musical de Barcelona* i la d'*Amics de la Musica*. Conhorti'ns el pensar que abans l'any no fineixi, ens donaran ocasions noves de parlar-ne.

D'un excel·lent llibre de poesies, el comentari del qual hauria trobat lloc, si no l'haguessim rebut massa tard, en la meua lletra VI o en la VII, entre els comentaris als llibres d'altres poetes. EN EL LLINDAR del jove J. Martí Monteys, forma un volum presentat bellament, il·lustrat amb notables dibuixos, la novetat inquieta dels quals, contrasta amb el discret tradicionalisme del poeta, en son respecte a formes de la poesia popular i de la que preferiren generacions anteriors immediates a la nostra; formes usades amb agilitat i en les quals s'inserten accents d'una sensibilitat nova.

D'una traducció de GERMA i GERMANA de Goethe, resultat excel·lent d'exercicis de traducció a l'Escola de Bibliotecàries, i sobre tot de la tasca unificadora de la intel·ligent i culta bibliotecària senyoreta Dolors Hostalrich. L'aplaudiment que, espectador retardat, no vaig poder adreçar-li la nit que va representar-se la comèdia per l'Escola Catalana d'Art Dramàtic, li adreçaré ara com a llegidor complagut.

De l'EXPOSICIÓ D'ART, l'èxit de la qual honora als seus organitzadors. Relacionat amb ella, jo tenia algún projecte que, només per ara, ha fet fallir la malaltia. Entre altres, el de celebrar amb els més interessants artistes que hi eren representats, unes converses, que hauria resumit en les meves lletres. Us hauria volgut dir moltes altres coses d'aquesta Exposició. Per exemple, com vaig

trobar a mancar solemnitat i elegància en les festes d'inauguració i vernissatge i com hauria volgut veure'n exclosos certs detalls d'un agut provincianisme; només us parlaré del quadre ridícol que ofería la banda municipal acompanyant els representants de l'Ajuntament al so d'un pas doble flamenc; cosa que podria trobar-se a tó amb certes exhibicions de la *Sociedad Artística y Literaria* i amb certes del *Círcol Artístic*, i sobre tot amb la mentalitat de certes autoritats les quals, s'han permés sobre la Exposició, manifestacions qui han fet ruboritzar tota persona culta. Una Exposició on figuren realitzacions d'una valor espiritual tant elevada com les obres d'En Carles, d'En Sunyer, d'En Vayreda, de l'Aragay, d'En Vilàs; una Exposició on se manifesten coses tan definitives com les joies d'En Mercader i d'En Sunyer, i l'obra d'un Nonell (quin tò de cosa bona ja de primer anduvi en entrar a la sala, tò equivalent per l'esperit al sò dels metalls preciosos!), una exposició així exigeix molt fina serietat, molta elegància i discreció en totes les festes i cerimònies, i espectacles que s'hi celebrin.

Altrement jo m'uniria als qui reclamen una selecció en l'admissió d'obres o grupus d'obres. Més en un sentit molt contrari al que ells voldrien. Perquè jo trobo que constitueix un insult groller inferit al visitant de bon gust, exposar-lo a que els seus ulls, després d'haver-se delectat en les obres d'aquells excel·lents, puguin topar-se amb una cosa del senyor Vazquez o del senyor Benedito, o amb una d'aquelles «cocottes» i «chulas» que hi havia a la Sala Regent. Per això, contra l'opinió dels qui s'esveren per la celebració anyal d'una Exposició d'Art, caldria fomentar (tot vindrà!) la celebració de dos i àdhuc tres Exposicions anyals amb delimitació de camps ben establerta.

D'altres coses que volia dir-vos, en trobareu algunes en les CRÒNIQUES molt remarcables que he retallat per a vos, de les fulles artístiques de «La Veu»; sobre tot les que signa un crític nou per a mi: el senyor Llorens i Artigas. Remarqueu en ell, l'escriptor excel·lent, el crític de cultura, de fina sensibilitat, i rara i coratjosa independència de judici.

En un pla molt inferior per ara, s'ha celebrat el SEGON SALÓ DELS HUMORISTES. Només us diré del conjunt fúnebre, tan fúnebre i enutjós com els d'aquelles Exposicions d'Humoristes que, a París ens treien el bon humor per una setmana. En nostre Saló se podien comptar per centímetres

les manifestacions de dibuix ben *nostre*; hi abundaven en canvi manifestacions de baixa *sicalipsis* qui han indignat justament al coratjós Rucabado i que jo, principalment, he trobat d'una rònega ridícula de cafè concert de províncies. Provincianisme respecte París, provincianisme respecte Madrid; i sovint per sota d'això encara, la més baixa intenció del més vergonyós lucre. Caldrà insistir sobre aquestes coses.

En fi, hauria volgut parlar-vos detingudament d'un altra Exposició, de la més gran importància; ja que les seves manifestacions interessen la educació espiritual dels nostres petits. Vull dir l'EXPOSICIÓ DE JOGUINES a l'Universitat Industrial. Important per l'abundor de producció indígena. Més no per l'originalitat de creació indígena. Molt provincianisme també, respecte moltes inferiors manifestacions estrangeres. Els anti-higiènics ninots i bestioles de drap. Els horribles bebès-gastaments, d'ulls embotornats i cares plo-raneres; les ridícoles caricatures de roba, les ganyotes de les quals indignen per la poca solta mecànica i mercantil amb que han sigut fabricades. També caldrà insistir aquí, sobre tot per a crear opinió contra:

La juguina antiestètica.

La juguina antihigiènica.

La juguina anticatalana.

I ara alleujats una mica els remordiments, continuem i parlem dels CURSOS MONOGRÀFICS DE ALTS ESTUDIS i D'INTERCANVI. Ells foren una excel·lent idea del qui fou Secretari-Redactor a l'Institut Agustí Calvet, el famós *Gaziel* de les cròniques de la Gran Guerra. Aquesta idea fou combatuda un temps, però avui floreix bellament cada primavera; la idea era, doncs, bona i el vostre amic *Gaziel* deu sentir-ne ara certa satisfacció.

Aquest any ultra el curs Bérard del qual ja parlàrem, i del curs Fabra Ribas, al qual no he pogut assistir, hem tingut els cursos que han professat l'Eugeni d'Ors, el portuguès Teixeira de Pascoaes, el Pare Barnola i el professor Bosch Gimpera.

Curs Eugeni d'Ors.

El curs de l'Ors versava sobre un tema qui ja li ha inspirat mant treball remarcable: la recerca d'una concepció de l'Univers qui superés, comprenent-les, la concepció estàtica, la concepció dinàmica. En aquest curs s'ha limitat l'Ors a recollir a través la història de la filosofia i certs resultats de la Ciència moderna, les diverses concepcions en un o altre sentit, les qui permeten esperar aquella superació.

Per necessitats de ràpida exposició, el professor procedí per grans traços sintètics. Establí d'an-

duvi, localitzacions geogràfiques. La concepció dinàmica és oriental, religiosa, asiàtica; la estàtica irreligiosa, làica, és occidental, europea; té a Grècia la seva més bella florida. La introducció, la *infiltració* del dinamisme oriental dintre les tradicions europees, segle dinou avall, representa, segons el professor, un veritable conflicte per a la civilització nostra. La primera infiltració oriental se manifesta a Grècia en el pensament d'Heràclit qui és una excepció, una monstruositat gairebé dintre el pensament hel·lènic, amb la seva afirmació de l'escolament de tota cosa. En els temps moderns, és Goethe, tocat de semitisme spinozià, un dels principals responsables d'aquelles infiltracions perilloses, i al final de la primera conferència, l'Eugeni d'Ors ens el presentava d'una imatjada manera, com una mena de Lucrecia Borgia mascle, enverinador de savis incautes.

Sinó que vos ja sabeu com és necessari que l'auditor poc preparat se trobi previngut sobre la valor filosòfica relativa d'aquestes afirmacions a grans traços que semblen justificar certes necessitats d'exposició. Tots sabem, com, a mesura que el pensament va elevant-se a universalitat, va fent-se-li més impossible establir en la realitat, en la història, en la vida, aquestes diferències massa exclusives. Les distincions de races, de medis, les *accentuacions* en determinats sentits espirituals, que porten necessitats d'organització social artística i religiosa, i que convé per motius pràctics, empírics, establir i mantenir, perden justificació en les regions de la pura filosofia. Mai, per exemple, l'esperit àvid de universalitat podria satisfer-se en una concepció filosòfica o científica qui li dongués una *veritat geogràfica* enfront d'altre *veritat geogràfica* oposada, per justificacions pragmatístiques que sembli això tenir; ni podrà deixar de veure en tota *accentuació* ideològica que es produeixi en un país, sinó un efecte del joc de fets espirituals que podrien igualment produir-se en tots els països.

Així podria dir-se que la ciència, la filosofia són a l'Orient predominantment sacerdotals. I a Grècia l'absència d'una casta sacerdotal és considerada com una de les causes més afavoridores de la lliure i múltiple envolada del pensament hel·lènic. Pot afirmar-se, però rodonament, que a Grècia fou la ciència exclusivament làica e irreligiosa. ¿Es separable l'element religiós (d'acord o no amb la religió tradicional, això no importa), del científic i filosòfic, tan units com se trobaven sempre en aquells pensadors? Es això de faisó absoluta sisquera possible en els més ardits atomistes i sofistes? ¿Es possible una laicització completa del pensament, ni en els més decidits materialistes o científics moderns, els quals ja sabem com, sovint fugint de la interpretació qui tingui caient

religió, s'hi troben empantanegats, o incorren en les supersticions més gracioses? En canvi a l'Orient sacerdotal, intuitiu, a la India i a la Xina, en èpoques ja ben estudiades nèixen, i no per *infiltracions* occidentals certament, una *Sofística* àdhuc una *Dialèctica* plenes de caràcters sorprenents de identitat, amb els de la *Sofística* i la *Dialèctica* gregues.

Es sols per metàfora, per una mena d'aproximació que en filosofia pot calificar-se de oriental, occidental europea, indi o semita, la accentuació d'un fet espiritual que pot produir-se benefactorament o no, en qualsevol país; explicar-los per una mena d'infiltracions o viatges materials de les idees. El mateix, i amb més raó, pot dir-se amb referència a un determinat gran pensador, en el qual si és verament gran, mai podrà establir-se la unilateralitat massa exclusiva de les seves concepcions. No parlem de Goethe, qui entre els esperits moderns hauria sigut dels més accessibles a la ment antiga més purament hel·lènica. Pensem En Bergson l'*orientalíssim*, qui no fa gaire tenia raons per a trobar un precursor en l'*occidentalíssim* Descartes.

Pensem només com excels exemple, que Heràclit, *excepcional* en el pensament hel·lènic, lluny d'ésser primer en afirmar la transformació perpetua de tota cosa, ja la trobava ben explícita en altres anteriors pensadors, sobre tot en el vell Anaximandre. I si lluny de simplificacions artificioses volem penetrar en la complexitat del seu pensament, potser no concediríem tanta importància isolant-la a aquella afirmació, quan vegegim que, no d'una manera equívoca, sinó ben clara (consúltint-se directament els fragments de la filosofia heraclitiana), admet *cicles*, *retorns*. Pensem en aquella afirmació estupenda: «El sol no *depassarà les mesures*, perquè sinó les Erinies assistidores de la Justícia l'atenyerien». Pensem en el cicle de les transformacions del foc primitiu (foc, buf igni, aigua-terra foc altra vegada), i en el retorn *per mesura* d'un abrandament universal; un retorn periòdic de tota cosa al foc originari. En canvi un Parmènides, l'immobilitzador de l'Ésser, quan vol retre compte dels fenòmens del món, no sap com fer-s'ho per *escamotejar* el moviment.

El Croce té pàgines admirables on s'atura a descriure la tragèdia de tot impossible pensament unilateral. Els pensadors grecs tan complexes, menys que altres poden ésser, sense injustícia, considerats d'una manera massa simplista.

Fou molt interessant la disquisició qui omplí gairebé tota la segona conferència de l'Ors sobre les teories curioses del Retorn Universal. El professor al·ludí, sense jutjar-lo, a l'acostament que fan certs psicòlegs d'aquesta concepció metafísica amb les sensacions més o menys morboses

del *ja viscut*. ¿Es Nietzsche el principal responsable d'aquest acostament? Calia ésser com ell, a la vegada, un malalt extraordinari, un entusiasta hel·lenista, un pensador inquietíssim, per a fer possible la sèrie d'associacions que suposa el pensar en el Retorn Universal, en el moment de creure *regoneixer* un bell paisatge que mai havia visitat encara durant *aquesta vida*. El malalt experimenta la sensació del ja viscut; l'hel·lenista pensa en el Retorn Universal; el pensador s'apodera amb entusiasme d'aquesta concepció antiga per a llençar a la tragèdia vital, la afirmació més coratjosa de tots els segles. Però, que té de veure amb la concepció metafísica del Retorn, el fet psicològic del *ja viscut*? No sols aquest no pot explicar aquell, sinó que més aviat el contradia. Perquè el Retorn Universal se produís, caldria que fos complet, absolut en tota cosa, sense diferència entre cicle i cicle. El que una vegada algú *regonegués* el retorn d'una sola circumstància, no seria la negació del retorn, introduint-hi un fet nou: aquella regoneixença? O bé deuria admetre's lògicament que aquesta regoneixença s'efectuï *endavant i endarrera*, sempre a l'infinit, cosa absurda. Altrament fora de la utilització semipoètica que en feu Nietzsche, aquesta doctrina no explica res, ni res pot *fonamentar-s'hi*. En l'actitud de Nietzsche, si es considera filosòficament, hi havia quelcom de pueril i absurde. De què serveix afirmar, voler coratjosament a grans crits, un Retorn que hauria de produir-se fatalment amb sos cicles idèntics?

L'Eugeni d'Ors després d'haver-nos delectat, aturant-s'hi bella estona, vingué a refermarnos en l'opinió de què efectivament és aquella una teoria completament inútil.

Més esperançadores i confirmadores de les seves preferències metafísiques li semblaven les doctrines científiques, biològiques sobre tot, que estudià en sa lliçó tercera. Jo no tinc gaire fe, però, en que un fet científic pugui portar una solució, ni una base de solució, sinó sols una confirmació a concepcions qui han d'ésser sobre tot filosòfiques, metafísiques. És probable que mai podrà fonamentar-se filosòficament gran cosa en el fet de la producció periòdica de generacions de conillets albins, ni en el de que les generacions d'una simpàtica *amiba* perdin o recuperin la cua minúscola i subtil.

Curs Teixeira de Pascoaes.

Un simpàtic poeta lusità, home bo i efusiu, ens parlava en son curs, de les joves tendències de la poesia del seu país, de les quals ell és iniciador eminent, i dels resultats de la recerca de una justificació per a aquestes tendències a través

la història de la literatura portuguesa. Com en tota recerca massa *interessada* no hi mancaren a dreta i esquerra les injustícies.

Per als nous poetes lusitans, la paraula *mater* de la seva llengua és la de *saudade* i ella representa ideològicament i sentimental una síntesi —oscil·lació anguniosa diríem nosaltres— de recordança i esperança, de passat i futur amb una eliminació ben explícita (impossible, però) de tot present. Agitació tràgica, fatalitat, aclaparament, plany, tristor, melangia, expressats de la manera més intuitiva i espontània possibles, enemiga irreconciliable de la intel·ligència: aquesta, segons Teixeira, no pot produir sinó una *poètica*, mentre sols la més primitiva intuïció pot donar-nos una *poesia*; heu's aquí, segons els nous poetes, el qui es troba més d'acord amb el més pregon de la ànima lusitana i de la seva més verídica expressió.

I bé? Jo malgrat trobar-me en antecedents, de primer anduvi m'indignava; després poc a poc, la indignació m'ha passat. I ara, ja tot el que deia En Teixeira me sembla perfectament bé, en comparar-ho amb el que fan ell i els seus companys de poesia. Vos sabeu com jo consider la joia, essencial en l'obra d'art; és per això que em sentia venjat de manera graciosa en constatar l'entusiasme joiós amb que el poeta ens recitava els versos més *saudosos* i la traça *intel·ligent* amb que anava descapdellant tot el que el seu ingeni troba dins el mot *saudade*: una poesia, una filosofia, una religió. Certament, el *reeixir* a expressar amb bella correcció poètica (*poètica!*) totes aquelles idees no devia constituir per a ell una tragèdia *saudosa*. Ni el *reeixir* una bella poesia, per *saudosa* que sigui, deixarà de portar uns brins d'aurífica satisfacció a la seva ànima, a les ànimes dels seus companys melangiosos.

I això és l'important: el no poder, ni sisquera en una actitud literària, arribar a una escissió massa fragmentària de la realitat. Els mots, les fórmules, els lemes, les banderes literàries, són motius de la producció nova, excitants de l'esperit qui s'ensopeix en la repetició de fórmules caduques o exhaurides. Tot sovint una deliciosa revista qui En Junoy fundava i continua En Foix (autor d'unes proses que jo consider molt superiors en gràcia, en ironia, en *sinceritat artística*, a les proses *cubistes* del fumista Apollinaire), —parlo de *Trossos*,— ens dóna compte dels nous *ismes* estètics que van posant en circulació fora d'aquí les joventuts literàries. Hi ha qui s'indigna i tremola d'aquestes invasions forasteres. Nosaltres sabem que mai posaran en perill una ment verament forta. Seria curiós fer un estudi comparatiu sobre la producció d'aquests *ismes* estètics: un *isme* pot respondre a un real desig de renovació, com a un afany de distingir-se, com a una fumisteria.

Hi ha *ismes* que han obeït a necessitats profundes socials, ideològiques; són *ismes* extensos qui gairebé tenen comprensió de categories; com després d'elaborats per generacions successives, els enemics classicisme i romanticisme; ells tindran, per tant, llarga durada.

En canvi quan el retall de realitat, al qual si és afegit un *isme*, i que serveix de patró estètic ha donat d'ell tot el que podia, és enderrocat per un altre més o menys extens, o bé l'isme s'estingeix passant de la poesia a la pràctica, a la vida social, eliminadora de tota tendència no viable, inútil o perillosa.

L'artista veritable pendrà la nova fórmula com un excitant de renovació, la omplirà de la seva originalitat, la ultrapassarà i sols el mediòcre s'hi tancarà estrictament, servilment, la seguirà fins a banalitzar-la en el clixè i el lloc comú. Per això en l'obra immortal, a prova de segles, s'hi trobaran sempre justificacions per a tots els *ismes*, i ella té i tindrà a l'ensem en proporcions distintes, quelcom de clàssica i de romàntica, de joiosa, de *saudosa*, i de futurista, *nunista* *cubista* i tot, perquè irradiarà en tots sentits de la realitat i tota la realitat explícita o latent per sempre més hi bategarà.

No ens espanti doncs el *saudosisme* si ell ens proporciona unes quantes obres mestres de poesia. Si la fórmula devingués perillosa per a la vida poètica o social lusitana, ja vetllarà la Providència perquè surtin altres poetes, altres pensadors qui restableixin l'equilibri, negant la eficàcia d'aquella paraula *mater* i ostentant-ne un altra de *tan mater* com ella.

Per ara sembla que els nous poetes s'en serveixen per a eridar l'atenció lusitana darrerament dispersa en camps forasters, vers una penetració ben pregonada d'un distintiu esperit nacional. I ningú pot dir el narcotisme benefactor que per a certes exaltacions nacionals doloroses, pot tenir un mot així i ningú pot dir, per altra banda, les ocultes energies que per al patriòta portuguès pot tenir un mot aclaparador en aparença. Que no tot és feblesa en aquest mot, prou ens ho adverteix aquell vers de Fray Agostino da Cruz, que En Teixeira tant estima:

A FORÇA da divina saudade...

Curs Pare Barnola.

La vida és curta i l'art se mostra llonga. Heu's aquí la tragèdia per a l'esperit qui es mou en una constant avidesa de múltiple coneixença. A un altre passador món de coneixences, el Pare Barnola, jesuïta il·lustre, ens obria inquietadores perspectives.

Quan la ciència ja maneja la vida i vol concloure, i vol aplicar-hi la seva tendència, la

seva moderna *obligació* de mecanitzar tota cosa, l'esperit se sent inquietat davant la insuficiència de l'explicació neguitosa, davant el risc de la temptativa. Era amb veritable esforç i gairebé angoixa que jo m'imposava d'ésser objectiu en resumir als «Arxius de l'Institut de Ciències» certes conclusions de Georges Bohi d'Huch de Vries. El curs del Pare Barnola sobre els *Excitants biològics de les plantes*, me renovava les inquietuts i jo no hauria deixat parlar a preguntes interruptores, el conferenciant il·lustre. Ell, ha anat exposant fets nombrosos, ordenats meravellósament amb la vivacitat de qui els ha observats directament, amb una rigorosa objectivitat científica.

Guanyarà, bastarà la explicació mecànica de tots aquests fenòmens tan complexes? Per atraccions físiques i químiques se podran explicar tots aquests moviments de les plantes com a fatalitats irresistibles? No obstant aquests moviments són útils o són perjudicials; el biòleg parla sovint, malgrat ell, d'amors i odis de flors i fòbies, i defenses i adaptacions, i àdhuc d'una sensibilitat *bé que inconscient*, segons s'afirma. Sembla ben difícil però àdhuc del *tropisme* més ben demostrat eliminar-ne la interpretació teleològica.

La força de la ciència rau en la seva *parsimònia* en establir conclusions, en evitar tota explicació metafísica per por d'incórrer en els enganys de la imaginació. Però aquesta força que abans se creia omnipotent, és també per a la ciència la seva limitació. Georges Bohn podrà riure's d'un Romanes perquè antropomorfitza volent explicar per una manifestació de *curiositat* la atracció que sent envers la llum una papellona; mes la fatalitat mortal d'aquesta atracció reeixirà a prestar-nos aquell ésser minúscol com un pur mecanisme. Enfront d'un Loeb, d'un Bohn entusiastes de mecanització, se dreçarà un Jennigs amb les seves observacions inquietadores i se dreçarà sobretot el filòsof, el metafísic amb les avideses i les necessitats del seu pensament.

I heu's aquí anant de la planta a l'animal, al home, a tot l'existent, tota la màquina del pensament infadigable, posada en moviment, mentre el jesuïta il·lustre manejava amb dits subtils les criatures vegetals i exposava els fets amb frasse reposada o amb aquell simpàtic somriure es girava vers la pizarra, on moments abans, de la conferència, havia dibuixat uns esquemes colorejats admirables de claretat i perfecció.

Curs Bosch Gimpera.

Es dolorós, amiga, com tinc d'anar reduint espai conforme avança la meua lletra. Quants fets tinc de negligir i, a quants detalls renunciar.

Sobre el curs Bosch Gimpera ja no us podré dir tot el que voldria; l'espai no m'ho permet.

Tasca pacient d'ordenació i compilació d'un material dispers enorme, ens ha ofert el jove universitari en son *Assaig d'una Sistematització de la Prehistòria a la Península Ibèrica*. Tasca d'una rigorositat científica admirable, en la qual és precís avançar pas a pas, utilitzar una múltiple i ben disciplinada col·laboració, i sobre tot, aplicar amb una gran prudència les dots extraordinàries d'aquell cervell ordenador, fecond en penetracions, endevinacions subtiles i síntesis definitives. No us podeu pensar el tònic espectacle que era assistir a la explicació somrienta, senzilla, modesta, del jove il·lustre.

Ha d'ésser un goig altíssim la descoberta, la verificació de la hipòtesi en un camp tant poc explorat, encara, com el de la nostra prehistòria. Quina satisfacció la de fer-hi claretat, (explorar el Luminós Misteri!) de vèncer-hi dificultats. Sobre tot en nostres països, moltes dificultats al treball d'aquesta ciència, li han sigut extrínseques li han vingut d'altres camps. Del camp religiós sovint. Esperits religiosos, il·lustres, però, no pogut demostrar com no calia tèmer i àdhuc han pogut justificar les descobertes de la ciència prehistòria. Avui la prehistòria sols és temuda per certa gent candorosa qui encara, per exemple, es creu en el deure de combatre Voltaire. Ací i allí per les Universitats espanyoles resten encara, per a la prehistòria, enemics irreductibles. A la Universitat de Barcelona sense anar més lluny, on tants reconcs resten encara plens de pols i seculars terrenyines, les meves orelles han sentit, qualsevol se pot donar el gust de sentir encara, certa mòmia catedràtica menysprear amb sarcasmes la prehistòria, riure's dels qui colleccionen *aquells cacharros*, i afirmar que les admirables pintures prehistòriques de les cavernes, són entreteniments de *algunos pastores* (1). Què deu pensar aquell home del seu company Bosch Gimpera? «Cosas de jóvenes» deu dir amb indulgència.

Mentrestant la Prehistòria avança i res se ensorra en el reialme de Déu. I amb tota tranquil·litat ens podem donar al goig altíssim de penetrar en la bella labor mental que suposa el descobrir per la forma de les fibules o les aletes de les espases, o les emprems i arabescs dels vasos, la vida, els viatges, els progressos, els amors, els odis llunyans d'aquelles generacions remotes, àvies joioses i dolorides de les nostres generacions.

J. FARRAN I MAYORAL

(1) No oblidem tampoc les burles i mortificacions que va sofrir i per part de savis laics estrangers el senyor Santuola, descobridor de les pintures de Santillana.

MORALITATS I PRETEXTOS

Quan dos desenfeinats es troben, un d'ells diu a l'altre:

—Vós sempre treballant, eh?

* * *

El català neòfit entre els escriptors castellans deia sovint, per a afalagar-los: *Nuestra amada lengua de Cervantes*.

I ells li responien:

—Què enraones, tú, si no és la teva!

* * *

Sempre que parlem de la nostra sensibilitat, caldrà que no fem confusió amb el nostre amor propi.

* * *

¿No heu llegit mai que la inconstància és la polidesa de la fidelitat?

* * *

Alguns escriptors que tots coneixem sembla que viuen constantment amb el guardapols posat i que escriguin tots els seus llibres damunt les fulles d'un album de turista.

* * *

Totes les barberies tenen un client que li diuen amb respecte: *Senyor Doctor*.

I entremig de les converses absurdes i dels periòdics il·lustrats, mentre l'anomenat *senyor Doctor* somriu, vosaltres penseu:

—Té; com a totes les llibreries amb Gustau Le Bon.

* * *

Burocràcia:

Davant d'una oficina. A la porta, naturalment, veiem el porter. Estem segurs que és el porter: veritat?

Entrem.

¿Perquè la nostra seguretat es torna raonadora i d'una manera clara i eonfosa, complicada i

simple al mateix temps, jurariem que l'alt empleat és el *porter de les finestres*?

* * *

Només tú m'has comprès, qui davant la meua imatge pintada deies:

—Sembla que calli.

A tots els altres, esperant que parlés, els fugí l'esperit.

* * *

Amic, embriagat d'horitzons, qui cerques nous homes i noves terres dels homes i noves paraules de les terres dels homes: Fes com jo una mica: —Mira el teu esperit i crida tots els homes i totes les terres i totes les parles del teu esperit. Mira més endins i crida els homes i les terres i els mots encara adormits.

I més endins encara, al fons mateix del teu esperit, crida aquell infant com tu, de cara al mur i amb els dits que dibuixen en el mur una ratlla invisible.

Si li demanes: —¿Què fas tu?— et respondrà, diu:

—Viatjo.

* * *

Déu vulgui conservar-nos els escriptors que no saben si no ésser discrets.

Són la mesura de les valors originals dels altres. I són també senyal de normalitat literària.

* * *

Per a molta gent, dinar al restaurant és com aprendre un idioma amb pronunciació figurada.

Per a altres és com una infidelitat conjugal.

* * *

Els cantaires constants de la natura, molesten la nostra pudicitat com aquells homes els quals perquè no saben estimar expliquen les intimitats de l'arcova.

J. M. LÓPEZ-PICÓ

GENEALOGIES DELS TEMPS ROMANICS

LA FAMÍLIA D'ERILL EN EL SEGLE XII

En el primer fascicle, recentment aparegut, del formós ANUARI que la «Societat Catalana d'Heràldica» està publicant, hi ha un important treball del senyor Miret i Sans respecte de *La família senyorial d'Erill*; i no cal dir, coneguda per tothom la alta serietat científica i la gran competència històrica acreditada per aquest autor en sos nombrosos i sempre ben triats estudis, com és també el present de sòlidament crític i d'amplament fonamentat.

L'eminent monografista assenyala el segle XI com a època en què comença a trobar-se alguna indicació documental precisa de personatges de la casa d'Erill i, tot destruint les faules d'un pobre genealogista ignorant i fantasiós, va donant compte de les vàries notícies que fins al segle XV ha pogut aplegar respecte d'aquella família; a partir de la quinzena centúria comença la part constructiva de l'estudi del senyor Miret, perquè des de llavors les diverses dades es poden ja relacionar, permetent establir la genealogia i la cronologia dels barons d'Erill, sense interrupcions, del XV^{en} al XIX^{en} segles.

En una recent estada a Madrid vaig poder examinar algun nombre de documents medievals transcrits en cartularis o en col·leccions diplomàtiques manuscrites existents a la Biblioteca de la Acadèmia de la Història; allí es conserva una còpia de l'antic cartulari del monestir de Lavaix, malauradament perdut. En aquest cartulari s'hi havien insertat qualques diplomes atorgats per individus de la família d'Erill durant el segle XII, i com que ens transmeten noves de parentiu o filiació respecte d'alguns d'ells crec interessant donar-ne algunes indicacions.

Era el 13 de setembre 1145 (la lluna tenia 23 dies—nombre d'or: 6) quan Pere Ramon d'Erill i sa muller Marina feren una donació al monestir de Lavaix implorant de Déu nostre Senyor la curació de llur fill Pere; ignorem si aquest va guarir llavors, però si de cas no visqué gaire més temps, car en 1152 (24 de febrer) al fer aquells mateixos atorgants altra donació a dit cenobi anomenaven llurs fills: Ramon, Arnau, Guillem, Bertran i Bernat, sense esmentar ja a Pere.

Sabem també que Pere Ramon d'Erill atorgà testament en 1153, a l'anar-se'n a lluitar contra

els sarraïns, i que morí aquell mateix any; sa viuda, Marina, sobrevisqué encara vint anys, essent la data del seu testament el 27 d'abril de 1173.

Pere Ramon d'Erill tenia, almenys, dos germans, anomenats Bernat i Pons: el primer atorgà son testament en 1157 (9 de juliol), al emprendre una peregrinació a Terra Santa; el segon estava casat amb Ermessen (en 1160), de la qual tingué un fill apel·lat també Pons, el qual era ja mort, lo mateix que sa mare, en 1181. Pons d'Erill, que el dia 26 d'abril d'aquest any féu una donació a Lavaix en sufragi de sa muller i de son fill, sobrevisqué encara forsa temps, segons les dades recollides pel senyor Miret; després fou enterrat al claustre d'aquell monestir juntament amb Ermessen i amb son germà Pere Ramon d'Erill i la muller d'aquest Marina, segons diu el P. Villanueva (*Viaje literario* XVII, 120).

D'alguns dels fills de Pere Ramon d'Erill podem donar-ne també algunes indicacions; per de prompte, demés dels ja esmentats anteriorment s'ha de considerar així mateix València, que en un document de 1167 (30 juliol) es declarava germana de Ramon Pere d'Erill.

El senyor Miret manifesta que Ramon d'Erill era casat amb Agnès; aquesta era filla dels comtes de Pallars Artau III i Agnès. Es va celebrar el matrimoni en 1167, segons indica En Llovet en la *Cronología de los condes y marqueses de Pallás*, basant-se en un document que tal vegada es conservi encara al arxiu de l'Excel·lentíssim senyor Duc de Medinaceli, a Madrid. Filla de Ramon i Agnès fou Berenguera, com diu el senyor Miret; el qual indica que en 1187 era casada amb Alfons d'Estada.

El mateix Ramon d'Erill en un document de 1173 declarava ésser germà d'Arnau (nebot de Pons) i cunyat de Bernat de Stopanyà; aquest potser fos marit de València.

Arnau d'Erill, en 1196 vivia encara casat amb Sibila.

De Guillem d'Erill, suposant que és el fill de Pere Ramon, sabem per En Llovet (i pels documents de Gerri que aquest copià en un volum que guarda ara la Biblioteca de Catalunya), que en 1204 era casat amb Guillerma de Pallars,

filla dels comtes Artau IV i Gillerma; i creiem que dit Guillem d'Erill deuria morir abans de 1217, car en aquest any la comtesa Guillerma de Pallars era ja novament casada amb Roger de Comenge. Així no seria doncs aquell el Guillem d'Erill que en 1218 va fer una donació als hospitalers.

Llàstima que des de començaments del segle XIII torna a estroncar-se el coneixement de

la filiació i parentiu dels individus de la casa d'Erill que surten mencionats en document de aquelles èpoques, sense poder arribar a empalmar d'una manera prou seguida amb la genealogia precisa i ben organitzada d'aquella notable família catalana tal com el senyor Miret ha aconseguit establir-la des de la quinzena centúria.

F. VALLS TABERNER

ELS LLIBRES

FILOSOFIA CRÍTICA, per R. Turró. Un vol. 241 pàgs.—Barcelona.—Editorial Catalana. S. A.—1918.

L'Editorial Catalana ha tingut l'acert d'incloure en la seva Enciclopèdia el curs de Filosofia Crítica professat l'any darrer pel Dr. Turró a l'Institut d'Estudis Catalans. Amb aquesta publicació, en efecte, dita empresa editorial ha respost a l'interès cada dia més viu que aquí, com a tot arreu, mostra el públic intel·ligent per les qüestions filosòfiques.

L'obra del Dr. Turró, amb tot i les sugestions que es desprenen del seu títol—*Curso de Filosofia crítica*—no és sols una exposició metòdica dels problemes que es plantegen i de les solucions que s'adopten en la Teoria de la Coneixença, La seva matèria és més vasta. En ella es donen a conèixer, sinó amb tot llur desenrotllament, al menys en els punts essencials, els treballs i recerques, de l'autor en els camps de la Biologia i de la Psicologia fisiològica, en quant es relacionen amb els problemes capdals de la Crítica.

L'exposició doctrinal d'aqueixes recerques, enquadrades ara dins les matèries conexas de la epistemologia, presenta un doble interès. D'una banda, ens permet seguir les investigacions iniciades per l'autor en la seva anterior obra «Orígens del Coneixement», i de una altra, ens proporciona elements suficients per a judicar-ne llur valor i transcendència. A l'estudi de la sensibilitat trófica com a base de la noció de causalitat, objecte de l'obra abans esmentada, han seguit altres treballs respecte al sentit del tacte, que es desenrotllen amplemment en l'obra «Orígens de

les representacions del espai tactil», on s'analitzen els elements genètics de la noció d'espai. Ademés en «La Methode Objective» es pledeja la llegimitat i validesa dels procediments i mètodes de recerca usats per l'autor per a reduir a experimentació els fenòmens psíquics. Més aquestes darreres obres que devien publicar-se en alemany i francès, respectivament, no han vist encara la llum; per raons circumstancials. Per aixó, com deiem abans, l'exposició resumida que d'aquests treballs ens dóna la *Filosofia crítica* presenta per primera vegada l'obra sencera del Dr. Turró com un tot sistemàtic, permeten-nos aixís un judici de conjunt que fins ara havia sigut difícil formular.

La *Filosofia crítica* doncs, compren dues parts ben diferenciades: la una, on s'exposen i critiquen les doctrines epistemològiques, singularment la kantiana; l'altra, on se resumeixen les contribucions personals de l'autor dins la corrent netament objectivista, que podríem nomenar nou empirisme.

Comença el Dr. Turró, en la primera part, per una ràpida al·lusió al plantejament dels problemes en l'antiguitat clàssica, descriu després les posicions adoptades pels escolàstics i els empírics o sensualistes, i es fixa amb cert deteniment en la doctrina de Descartes, que presenta com l'iniciador del subjectivisme modern, per haver sigut el primer en donar-li un fonament racional. Més com el subjectivisme, que, segons l'autor, «ha portat al món un gran trasbals en l'ordre filosòfic, social, polític i religiós», fou assentat damunt de bases sòlides i fermes pel «geni capdal, quasi miraculós» de Kant. D'aquí que l'exposició i crítica de les doctrines del mestre de Koenigsberg no sols ocupin dos

capítols considerables de la *Filosofia crítica*, sinó que les tesis kantianes revinguin a cada moment en el transcurs de les lliçons. En síntesi, la posició del Dr. Turró enfront del nomenat subjectivisme pot reduir-se aixís: La vella teoria empírica del coneixent és insostenible. Kant la va deixar malmesa per sempre més. Car «la primera cosa que es necessita perquè la percepció sigui possible, és el coneixement del objecte del qual es puguin predicar les imatges que els sentits ens donen». Mentre el coneixement de la cosa no sigui donat a la ment, no cal pensar que li puguin ésser atribuïdes les impressions dels sentits: la una operació presuposa l'altra». Un cop presa aquesta posició sembla que quedi legitimat l'idealisme transcendental de Kant. Però no és aixís. Al entendre del Dr. Turró, «la doctrina empírica no explica la formació del coneixement per l'experiència, perquè té de l'experiència un concepte fals; perquè enten per experiència ço que no ho és, encara que ho sembli». La segona part de la *Filosofia crítica* té per objecte dilucidar aquesta darrera qüestió.

Pot dir-se, segons l'autor, que amb Helmholtz comença la visió clara del problema de la experiència, del que ja Berkeley n'havia tingut l'intuïció genial. No és en la pura impressió interior, és a dir, en els elements sensorials, sinó en la projecció exterior, es a dir, en els elements motrius, on radica la solució que ha cercat en va el vell empirisme. En aquest sentit, estudia el Dr. Turró, en la segona part de la seva obra, les tesis fonamentals de l'«*Optica fisiològica*», de Helmholtz, de on resulta la importància decisiva de l'element motriu en la visió; analitza després les recerques de Joan Muller, el primer en plantejar el pro.

blema del espai en termes fisiològics, és a dir, en funció de les posicions del nostre propi cós; es fixa seguidament en els treballs sobre la sensibilitat muscular de Golgin i Khüne, per a arribar, per últim, an els seus estudis sobre el sentit del tacte, que es desenrotllen en l'obra inédita de que abans hem parlat: «Orígens de les representacions del espai tàctil». Dues lliçons de la *Filosofia crítica* estan destinades a l'exposició resumida de aquests treballs, en els que partint del anàlisi de les condicions fisiològiques que preformulen la coneixença del emplaçament de les parts del cós, s'arriba gradualment a la determinació genètica de la percepció tàctil. En termes generals, i alçant-nos del camp limitat del sentit del tacte, al concepte general de la percepció del món interior, la doctrina del Dr. Turró és resumida per ell mateix amb els següents termes: «Si bé és veritat que ara com ara percebem les coses del món exterior mitjançant els sentits, aixó no depen pas dels sentits mateixos, i sí dels processos motrius que ens conferiren la capacitat de reproduir les sensacions percebudes. La prova ben palesa que és aixís és que, quan aquests processos motrius no han estat treballats encara i l'escorça cerebral n'és verge, tal com succeeix en venir al món, malgrat que els sentits funcionin com després funcionaran, res per ells percebem; que quan aquests processos s'inicien i comencen a treballar-se, tal com succeeix en la infantesa, les percepcions són molt imperfectes; que quan en l'adult persisteix l'aprenentatge de l'experiència motriu per a objectivar millor les sensacions, la percepció es perfecciona indefinadament». Per lo tant, «tot ens porta a concloure, com una veritat de fet, que els sentits son orbs, que per ells res percebem, que per ells es suggereix la matèria objectivable; però ço que verament l'objectiva és la funció motriu, creant-se per la seva intervenció ço que nomenem *percepció*».

En quant a la part expositiva de la *Filosofia crítica*, un kantianisme pur podria retreure al Dr. Turró no haver tingut prou en compte, per ço que respecta a la crítica de la teoria de la coneixença, la distinció essencialíssima entre el punt de vista lògic i el punt de vista psicològic. Com diu exactament M. G. Morente, en una recent exposició de les doctrines kantianes, «Kant no es proposà inquirir com els coneixements s'originen en el nostre esperit, sinó com s'originen lògicament uns per altres. El seu propòsit no és descobrir el procés genètic de la psicologia del co-

neixer, sinó el fonament lògic vàlid, de les proposicions científiques». I es que, com és sabut, Kant va desvetllar-se del són dogmàtic per l'«Inquiry concerning human understanding», de Hume, és a dir, pel problema de la *conexió necessària* dels fenòmens, condició de la universalitat de la ciència, conexió que segons l'autor anglès no es pot llegitimar ni *a priori* ni *a posteriori*.

En quant a la segona part de la *Filosofia crítica* on radica la seva originalitat, nosaltres no hem sapigut veure en les remarcables recerques del doctor Turró—ho confessem amb tota llealtat—més que la determinació de les condicions psicològiques de certs estats psíquics. Les disquisicions basades en dites recerques, quan estan exentes de finalisme, ens porten a una explicació de l'objectivitat per una elaboració en les foscuries de la subconsciència, que ens deixa amb totes les perplexitats dels problemes no resolts.

Aqueixes observacions a part, entenem que l'obra del Dr. Turró representa un dels esforços més seriosos que s'han realitzat a la nostra terra per a donar validesa al nomenat «sentit realista», que constitueix per a molts la més forta característica del pensament català.

E. J.

TARDANIES, de Apeles Mestres. Amb un próleg de Lluís Via.—«Il·lustració Catalana».

L'Apeles Mestres és el poeta en vena tot moment; canta com conversaria. Diríem que pensa en vers. I la seva inspiració pren volada així de la idea poèmàtica com de l'acudit o la nota de color, tan aviat de lo familiar, com de l'anècdota històrica, com del concepte gosat o fatalista.

En aquest sentit seria com l'antítesi d'En Maragall, al qual pocs anys abans de la seva mort, encara vareig sentir-li dir entre amics que discutien temes poètics, que ell creia que calia tenir molt respecte a escriure en vers i que cada dia ho anava creient més.

En el llibre *Tardanies* hi ha poesies ja publicades temps hà i d'altres més recents. N'hi ha com *Els Pins*, la poesia immarçible, d'un vigor emocionat; n'hi ha que fan de l'Apeles Mestres el primer dels poetes lapidaris nostres, com *Pecats capitals*.

Al costat d'algun instant idíl·lic revé

en *Tardanies* l'enamorat de sempre de les vegetacions fauloses i exòtiques, de les perspectives astrals, el qui es gaudeix en convocar les persones de la teogonia india i el mite xinés i associar-los a algun concepte seu.

Poeta d'un subjectivisme inquietador a lo Bartrina, l'Apeles Mestres s'angunia del misteri del món, i misantrop a hores, es recalcarà sovint per a aconsolar-se'n en la transformació constant de la vida o en la grandesa material dels panorames còsmics. Es indubtable que aquest decantament a rumiar i aquest afany d'argüir sobre l'univers i l'home, amb els seus moments negres i els capbuçaments en lo grandios, són en l'Apeles Mestres com una veritable passió, i així la veiem moure's de cap a cap de la seva extensa producció poètica, abrivant-se o decaient, acostant-se a la calma i perdent-la altre cop. Es d'aquelles ànimes que hauran dit sovint frases equivalents a *tant-se-val* o *no analitzeu*, i l'endemà recauran en l'enquiriment i la misantropia, perquè en elles l'afany no és filosòfic sinó vital.

L'Apeles persevera en *Tardanies* en la seva psicologia i persevera, igualment, en el seu principi de la espontaneïtat en el propi llenguatge.

Per totes dugues raons, l'Apeles Mestres—prova de la seva personalitat—ha promogut escomeses i s'ha captat contraris en el camp de les Lletres.

Creo que les mutues antipaties entre dugues generacions properes, com és el cas entre l'Apeles Mestres i els joves, s'haurien de portar sota la llum del sol amb tota franquesa, perquè l'únic mà d'aquestes lluites són els cops a les palpenes, sota crits de guerra sovint abstractes.

Es ben evident que entre l'Apeles Mestres i la generació de poetes nous, tant els espiritualistes, que són l'estol gros, com els que canten la puixança de la vida, hi ha dos motius cabdals d'antagonisme, motiu d'expressió l'un i de psicologia l'altre.

L'Apeles Mestres és el poeta que davant de la vida encara pregunta, inquirix, desconfia, es plany dels homes. Això és en ell essència, passió viva. L'estol modern de poetes espiritualistes extremen la llum divina de les realitats, enlairen coses i afectes a idees típiques i ja no pretenen rumiar ni lluitar contra el misteri; si convé el superen. Són lírics. Els altres, que canten la força de la vida, s'embriaguen d'aquesta força, si convé exalcen àdhuc el dolor per tal que és cosa viva en la carn. Són dinàmics i no es deturen en el dubte ni el

pessimisme, ni necessiten consol. Els uns i els altres són lluny de la psicologia de l'Apeles Mestres.

Però encara tenen envers ell una altra incompatibilitat, que és la del llenguatge; treballats, influïts, criats en l'atmosfera de renovació del llenguatge, certes espontaneïtats de l'Apeles Mestres les tindran per incultes i banals. I l'Apeles Mestres, fort de la seva espontaneïtat, tindrà per obscur i extfavgant el llenguatge dels noucentistes.

Heu's aquí el cas. Llàstima que ells i ell també (vegeu la poesia *Noucentisme*), d'aquest cas n'han anat creant un conflicte, en mig del qual Madonna Poesia té una actitud avergonyida, com si, segons la dita familiar, *es volgués fondre*.

EL CÀNTIC DELS CÀNTICS DE SALOMO. Versió segons els Textos originals, amb anotació de Mossèn Frederic Clascar.—Publicació de l'Institut de la Llengua Catalana.

Mossèn Clascar ha fet la seva versió del *Càntic* en un ritme assossegat (no em fug de la memòria la traducció recent d'En Carles Riba d'un ritme essencialment anhelant i desitjós, tan passional). Per ventura aquest ritme assossegat, més que no pas la supressió d'algun concepte i l'atenuació d'algun vocable, és el que posa damunt l'ardència de Salomó un vestit d'un lli apaivagador; la versió de mossèn Clascar ens fa pensar llunyament en certes reïnes de l'Orient, l'aroma de les quals, en virtut del seu ús com ofrena de fum en la nostra litúrgia, lluny de renovar en el catòlic la imatge de cultes, opulències i emperesiments orientals, li representa ja definitivament la visió de catedrals, de processons i de llits on s'hi mor santament.

La divisió que de les diferents posades del «Càntic de Salomó» ha fet mossèn Clascar per títols, ens sembla un encert; en una d'elles, el títol *Pesombre* ha sigut suficient per a fer-nos claror sobre les circumstàncies que motiven les paraules de la Sulamita, que no assolíem interpretar en altres traduccions.

La introducció i les notes, amb les quals el poeta acompanya la seva diserta traducció, donen fermaça del coneixement que té, no tan sols de les llengües sàvies sinó de les modernes, en que l'Exegesi, ciència també honrada d'ell,

ha tingut els més brillants conreadors.

Llegit el seu llibre amb les seves Notes i Prefaci, ens posem a pensar que amb el «Càntic de Salomó», com amb les grans epopeies antigues, com amb les joies de la poesia popular, esdevé no ésser mai una cosa feta i deturada. Encara avui es debaten certs termes dialectals intercalats en el text hebreu del *Càntic*, i el significat de certes metàfores i el valor de certs termes, hi ha parers contraris sobre si en alguns períodes del *Càntic* és l'Espós o l'Esposa qui parla, i si certes situacions es tenen de pendre com cosa que l'un dels nuvis imagina, o com somni o com esdeveniment real.

Cada ànima dirà amb nous mots el fons d'amor del *Càntic*, cada ànima que tocarà aquesta obra glatidora hi encomanarà la seva calor personal i el caient del seu geni.

Quan es parla de la immortalitat de la poesia aixó es deu voler dir, que tots temps que un veritable poeta s'haurà acostat a una d'aquestes obres glatidores per a fer-la coneixedora de nou, ella com la Esposa del mateix *Càntic* quan sent l'Espós al cancell podria dir aquestes paraules: «Al meu dins s'estremiren mes entranyes.»

GOIGS VALENCIANS. Segles XV al XIX (amb vinyetes). Estudi i Publicació de F. Almarche Vázquez.—Impremta «Iberia», Valencia.

En aquest curiós llibre, en el qual les transcripcions de *Goigs* abasten a 58, hi són estudiats amb amor i erudició els orígens d'aquest gènere pietós a València, així com, abreujadament, les derivacions que allí ha tingut envers la sàtira.

Es contenen en el llibre, des del *goig* nodrit molt probablement de l'escola de pietat que tingué per cap a Sor Isabel de Villena, l'abadessa del Convent de la Santíssima Trinitat, autora de la *Vita Christi*, i el *goig* atribuït a Sans Vicents Ferrer, fins al modern de Teodor Llorente o de Francesc Caballero; al costat del *goig* correcte de llenguatge i amb una simple i fluenta il·lació hi trobem l'entatxonat de termes o tòpics espuris, i al costat del que és una glosa massa freda de certes dates dels cants litúrgics, els altres en els quals a moments una il·luminada ingenuïtat està a frec de la emoció poètica pura.

HUMOS DE SEÑORIO, de Juan Lagúia Lliteras. Amb una «Impresión de Lectura» de Luis G. Manegat. Portada de Joan d'Ivori.—Impr. Fill de Miquel Casals.

La direcció de LA REVISTA, per raó d'atendre a lo més immediat, si la manca d'espai no fos suficient motiu, no sol encomanar-nos la crònica de llibres de poesia castellana. Avui fa una excepció amb el d'En Lagúia que ens ha tramés cordialment la seva obra, en la qual en més d'un punt es revela molt nostre. No ho són menys els altres, si són poetes; però tot i així no podem prodigar les excepcions, en vist els principis del periòdic.

En Joan Lagúia qui, en el seu primer llibre de poesia «Corazón adentro» (1915), ens compareïa ressonador de la musa de Sant Joan de La Creu i Fra Lluís de León, i, a moments més saltats, de la d'En Gabriel i Galán, reapareix avui més fort de si mateix. Ara, tot i que la poesia cavalleresca castellana i els verins tropicals i versallescos que el màgic Rubén destil·la en les retortes irisades i vibradores de les seves rimes, vaguen en la obra d'En Lagúia, àdhuc aquestes formes, per ventura influïdes, fan l'efecte d'un vestit que ja es veu esqueixat de cap a cap per la força dels muscles, i sota d'ell hi apareix a trossos el bell tors a punt de trencar els darrers aguant del vestit i aparéixer tot sencer, nuu i personal.

La força d'aquest poeta és més aviat alta expansió que no pas profunditat. Les més diverses rimes i cadences li són dòcils i hi diu coses convençudes, amb una encaradora gosadia; mostra, les *Espinelas del moderno Esplandían* i el *Yo viví en otra edad*. Rimes tan ben encollades, tan folgades i de bell so i on la efusió no defalleix cap moment, demostren abastament el poder expressiu d'un poeta.

En les darreres posades de *Aquel día* i en el *Romance del Postillón* la energia del dolor i del misteri ens fan estremir fonament.

Hi ha, al menys indubtable en ell, un fort poeta que puja amb el cap alt i el pit enfora la muntanya dels elegits.

Eurítmia i vigoria s'enllacen en un esclat molt personal en *Mediterráneo azul*.

Un parer nostre és que hi ha amb En Lagúia un místic en potència i que no ens sorpendria més endavant veure culminar en misticisme la seva força emotiva.

CASOLANES, de Josep Saderra.—*Impremta de Ramon Benet, Olot. (Amb una Carta-pròleg de Mn. Jaume Collell, Pbre.)*

Devegades aquests poetes que no se despagnen del nom de casolans i ells mateixos s'ho diuen, tenen imatges que a força d'ésser espontànies i despreocupades de qualsevol origen literari, són d'una justesa pristina insubstitufble, com quan En Saderra ens diu del naixement i creixença de Olot:

En la foscor dels segles no es veu qui va
[fundar-te,
sols sé que com la boira que neix del riu Flua
son costat esquerra menuda vas alçar-te [vid
i com pel vent inflada cobrives tot lo pla.

O com quan compara la orografia i la escampadissa de pobles d'una contrada, vist per damunt, a una mar que s'hagués glaçat en dia de temporal, onades i barcos, essent el campanar l'arbre mestre. *El Pescador de canya*, aquell del qual diu En Saderra, parlant dels peixos que pesca a la vora el riu:

Amb un ell ja en té prou; si fos possible
un mateix barb pescar-lo cent vegades
sa ditxa fora tan indescriptible
com si'n pesqués dos centes cistellades.

ádhuc dins de la exageració té una justesa idíl·lica. Aquesta poesia de *El Pescador de canya* és una veritable joia en el gènere d'En Saderra.

Jo somnio—ja sé que aixó semblarà una fiastomia als incondicionals—un poema d'una alegria i un color i una intenció com d'altar barroc, un poema alhora d'una ingenuïtat medieval i una sensual transcendència de taula ben proveïda, en el qual En Saderra fes un vaï-tot de ço que hi ha de caràcters en potència en *La Botiga de Cál Rubió*, que hi posés un bon pols d'alegria de festes, de devocions, de paisatges olotins i un altre pols de la malícia de *La Cançó de la Pubilla*, i que en uns quants caràcters locals agotés la matèria. I presento aquest poema de frescors insospitades com una nova forma en la nostra història literària.

FLORES LUL·LIANES. Ramell de místiques *Metàfores del Llibre de AMIC E AMAT* del B. Mestre Ramon Lull. *Rimades per Agustí Valls i Vicens. Amb Pròleg de Mn. Lluís Carreras, Pvre.—Biblioteca «Foment de Pietat Catalana».*

La Biblioteca «Foment de Pietat Catalana» pot gaubar-se de donar obres com aquesta, i En Agustí Valls i Vicens del bon succés del seu propòsit de fer coneixedor l'esperit del Beat Lull als no erudits. Així pot qui vulgui amarar-se en el goig de conèixer com en català i de ment catalana en el segle XIII sortí una obra que canta amb exclusió de cap altra cosa l'amor directe entre l'ànima i Jesus, *Amic e amat*; i que si en l'amor humá tinguérem més endavant un Ausias Marc, en l'amor místic hem tingut un Lull, no essent pas el sentit pràctic el nostre únic prestigi. Veritat que Ramon Lull, ádhuc en el llibre de amor de *Amic e amat* fou dialèctic en el procediment, de la mateixa manera com Ausias Marc cantá l'amor a força de conceptes, en gran part cerebralment; però l'un com l'altre eren posseïts d'aquell fervor que fon el món tot al volt per a viure d'absolut: Reis de Idealisme.

Amb una notable fidelitat envers el pensament i en vèries formes mètriques hábilment tractades i on l'esforç de la versió no s'hi veu sinó per rara excepció, En Valls i Vicens ha transportat a un llenguatge poètic ni massa savi ni massa banal els paragrafs salmejadors escrits del Beat Ramon Lull en llenguatge del seu temps.

La característica salmódica que dóna al *Llibre de Amic e Amat* bona part del seu geni i aquella estructura típica de filòsop, a sota de la qual el significat hi és a estil enigmàtic sol·licitant el nostre desxiframent, així com aquell llenguatge tan encarnat amb En Lull, no era possible conservar-ho en les rimes per excel·lentes que elles fossin. Però, a truc de aixó, En Valls i Vicens ha fet entenedors a la gent pietosa alts pensaments que ja cal tenir afinat el sentit de la pietat per a interessar-s'hi, però que abans ni els que li tenien no podien nodrir-se'n, no essent que coneguessin el llenguatge català del segle XIII.

FLORES MISTIQUES. *Poesies, de Felix Quer, Pvre.*

GEMMES, de Joan M. Feixas, Pbre.

Avui, excepcionalment, donarem notícia dels dos llibres de poesia a dalt esmentats, dels quals m'ha tocat tenir-ne coneixença indirecta, i encara amb premura, per ésser ja prou nodrida la crònica d'avui i altres atencions sol·licitar-me.

El Reverend Felix Quer va pel camí dels poetes místics i podríem dir que la novetat de la primera jornada fa encara una mica encongít el seu alé poètic i feixuc el seu pas. Es dels que posen son pensament en l'altura i aixó li donarà dalit, i si aconsegueix vigoritzar la seva expressió, als moments d'una ingenuïtat esmirriadora, enfortint la seva ànima amb els grans combats, podrem per ventura retrobar-lo com un poeta en qui el cant estarà a l'alçària de l'objecte.

Al Reverend Feixas, autor de l'altre llibre *Gemmes*, vareig coneixe'l a la ciutat de Girona fa uns quants anys, quan encara era En Joan M. Feixas. Ell em sembla que és olotí. Sota les platanes tan grans de la Devesa gironina em llegí algunes poesies seves, francament virgilianes. Aleshores ell era seminarista i alhora feia el servei militar i per tant vestia uniforme. La triple personalitat clérico-heroico-virgiliana reviu encara en mon sentit interior com la d'una essència molt gironina, tot i que ell no fos de la mateixa ciutat.

Les poesies idíl·liques, bucòliques de mossén Feixas són orejades d'un aire germá del que oreja les del príncep del nostre Pirineu, el poeta Joan M. Guasch.

En Feixas té, demés de característic, una mena d'afany d'agotar la matèria descriptiva de la naturalesa, molt congenial amb el poeta llatí.

Jo saluto en aquest seu llibre, que és una ofrena dels amics al nou Prevére, a l'ensempe que l'ungit, el poeta que se'm revelá sota les frondes de la Devesa llarguíssima i ombrívola, on a certes hores l'Esperit de la Malinconia hi pesa amb una força de mal ésser que implora celestials conorts.

* * *

Siga'm permés anotar (altres vegades me n'he estat) algunes errades de caixa que aparegueren en la meua crònica *Els Llibres* del número LXIX de LA REVISTA.

La primera frase de la crònica de *Sang en rovell d'ou* tenia de dir: *Heu's aquí un poeta en qui la expressió és treballada de la voluntat i del saber de diversos horitzons i pregonescs literaris.* I en la primera ratlla de *Britania* que hi transcrivíem tenia de dir: *eugues en fúria on deia aigues en fúria.*

Tractant del llibre *En el lliudar el meu original* parlava de *digna passió* i en el periòdic aparegué *digna atenció* i deia *nimbre i cruen* on tenia de dir *nimbe i creen*.

J. LL.

LES REVISTES

LA MUSICA DE LA GUERRA I DE LA PAU.

Sota la signatura A. Clutton-Brock aparegueren al suplement literari del *Times* una sèrie d'articles dels quals en reproduïm el següent:

Quan diem que la musica de marxar excita la sang li fem una injúria com a nosaltres mateixos. Excita en nosaltres alguna cosa més pregonada que tot això; ja que soldats en marxa, que canten en marxa, són la vida mateixa feta musica, i és com si una simfonia de Beethoven hagués passat de l'art en el fet. Homes només hi veiem, homes encara però fosos en un minyonatge únic, moguts per una impulsió única que ressona en llur tràfec i en llur ven. Homes són, és ver, però no individus cadascú pensant en la seva pell i en el seu estómac; més aviat diríeu que són com les notes d'una immensa harmonia, negats en la seva línia melòdica, única i fermament traçada. Així quan els veiem i els sentim, desitgem que la vida entera fos una marxa i la humanitat entera un exèrcit, amb aquesta concòrdia i aquesta simplicitat en el deure— tal és la raó per la qual tan sovint les nacions semblen endutes d'una joia salvatge quan la guerra ha estat declarada! Aleshores les nacions es proven que tota llur vida és somoguda i unificada per una gran empresa comú. La nació esdevé una, i la multitud ciutadana, altra hora tan ociosa, tan frívol, tan inclinada a les discòrdies, es posa a viure com si marxés al so de la musica com si ella mateixa fos musica. En un moment s'escapa de la mesquina rutina que li imposa la lluita per la vida, de tots els petits deures particulars que engendren petits conflictes d'home a home.

Ve't aquí que l'enemic es concentra en massa a la frontera, i ve't aquí que la nació en una sola massa, en una sola germanor, s'aixeca contra seu. Els planys mesquins sense eixida ni importància són canviats en un sol formidable combat que ha d'ésser perdut o guanyat. La història està en camí de fer-se sota els ulls dels homes i ells

mateixos hi prenen part. Cap estranyesa doncs si es lliuren a una festa d'emocions; però aquest mateix transport que ens arrenca de la rutina és un senyal de bancarrota en la vida, una prova que la rutina és alguna cosa de la qual en cal fugir a tot preu. La guerra és la única probabilitat de benaurança col·lectiva per a una societat sense fi, com l'amor és la única probabilitat de benaurança personal per a un home sense fi. En tots dos casos un instint corporal suplida per la impulsió desvaneixent i els posa l'un i l'altre de moment en possessió de les ànimes llurs; i l'un i l'altre són sumergits en llur indolència així que la impulsió està agotada i l'instint satisfet. Però un home que coneix les aventures de l'esperit i de l'ànima no troba únicament la seva ànima ni no la perd solament en aquesta única aventura de l'amor; i ni la societat que sap com viure en la pau no troba la seva ànima ni no la perd en aquesta única aventura de la guerra. No sabrem d'estimar la pau sinó quan l'hauem feta digna del nostre amor. Fins aleshores hi haurà sempre una veritat rigorosa en l'adagi *Si vis pacem para bellum*. Però això pot fresar el camí a aquella veritat més gran que si volen tenir la pau us cal fer-la més bella que la guerra. I alguna cosa hi ha per apendre en la guerra, en la seva disciplina, en el seu esperit de sacrifici i de concòrdia, del que la pau hauria d'ésser.

Un exemple hi ha en la fi de la lletra d'un soldat al pare d'un oficial. «Morí fent el seu deure, bon oficial i bon *gentleman* que havia estat». Tot sovint havem sentit a dir, en temps de pau: «un oficial i un *gentleman*», i pot-ser no ens feien d'altre efecte que el d'una frase pomposa. Però en aquesta lletra escrita del front estant ens semblen carregats de significació. Ésser un *gentleman* no és pas una dirtinció de classe, ni un afer de consuetuds, o de llengua, o d'ús o de diner. És ésser un cap en qui aquells que condueix tenen fe, perquè fa el seu deure més rudament que ells mateixos i hi posa tota la seva única cura desentenant-se de la seva superioritat. Per això pot conduir-los amb un somriure «bon oficial i bon *gentleman* que és».

Però si la pau ha de fer-nos oblidar la glòria de la guerra, cal que sigui una pau en la qual el mot *gentleman* guardarà tota la seva significança; de manera que, aplicat a algú, li dona tant de goig que en devia donar a aquest pare en sentint-lo aplicar a son fill. Ja sabem allò que es pensa d'un oficial peresós i que es preocupa de les seves comoditats en el camp de batalla; però un *gentleman* en temps de pau podrà ésser peresós i no preocupar-se sinó de les seves comoditats, i continuar tot i això d'ésser considerat com a tal. Ningú no espera d'un home tal que comanda per la raó que és ric o que ha consagrat molts anys a l'estudi; i ben pocs tindrien fé en ell si manés. Deixant de banda les seves maneres, el seu parlar, el seu vestir i el seu diner no hi ha garanties sobre d'ell. El més que esperen d'ell els pobres és un parlar cortés i una incurosa generositat en les bagateles per això hom el nomena *gentleman*, àdhuc hi ha qui d'aquest mot en fa en el dir corrent, un menyspreu just indulgent.

La guerra ens fa almenys el servei— d'advertir-nos tot d'una de la diferència que hi ha entre un *gentleman* en el club i un *gentleman* en les trinxeres. Passen coses admirables entre els oficials i els homes llurs essent l'exèrcit en campanya, i els reports que hom ne fa ens humitegen els ulls. Però no n'hi ha prou de sentir aquestes emocions i de declarar per mor d'elles, que la guerra no és cap mal. Això no és ver sinó quan la guerra ens ensenya de fer la pau més bella, i tal que ens guareixi de tot desig de fer la guerra—una pau en la qual els *gentlemen* facin llurs proves, com els oficials han fet les llurs; i si no les fan, que perdin el títol de *gentleman*. En la guerra, també, hi ha una gran ocasió d'aventures per a tots els homes, rics i pobres, i el més pobre pot ésser un heroi. Hem d'establir una pau en la qual els més pobres trobaran llur probabilitat de córrer les aventures de l'esperit i de l'ànima. en la qual tots els homes sabran que aquests pobres tenen més dignitat que els rics i mereixen més que ells el respecte que els és atorgat... Molts d'homes saben tan poc el que són, que per a ells l'artista, el filòsof, el sant, el

home de ciència no són aventures. No poden conceber l'exaltació de la victòria lla on no hi ha enemic, l'angúnia de la descoberta lla on no hi ha obstacles a vencer. Per a ells, i nosaltres no ens en podem estranyar, el treball fa part de la lluita per la vida i de les habituds imposades als homes per aquesta lluita; i la pau està constituïda d'aquestes habituds sense canvi i sense inspiració. Poden provar d'escapar-li pel joc, l'esport, la disbauxa, per totes les varietats d'alló que gustem a dir-ne plaer, i finalment per la guerra. Però hi ha una altra evasió, possible en el nostre estat de civilització, amb sa dominació nova sobre totes les forces de la Natura, una evasió en la llibertat de l'esperit que ens ofereixen l'art, el pensament, i la religió.

Quanta de gent hi ha que refusa constantment totes les aventures del pensament i de l'emoció que l'Univers i les seves harmonies implorades els proposen! Com podem trobar el temps de fer la guerra aquí baix quan l'infinit és al nostre davant per a ésser sentit i escrutat en una tan curta durada de la vida, quan tenim el poder de crear un altre món, pels mitjans de l'art, un món format de totes les esperances i tots els desigs dels homes i atravesat de llurs accents? Si tinguéssim consciència de la possibilitat que s'obre davant nostre, i si s'obria davant tots nosaltres, no trobaríem temps per a la guerra, i seria la fi entre tots nosaltres de totes les distincions fictives, com esdevé en la guerra, en la qual l'home del comú no és més considerat com a vulgar o estúpid, sinó que té la seva part en la música de la marxa i en la glòria del seu país. I aleshores,

tindria el seu lloc en la música de la pau i en una victòria esclatant que no significaria vergonya per a cap vençut.

LA IMAGINACIO EN LA NOVEL·LA

Un comentarista francès ha escrit tot recentment:

«Els nostres realistes que volien novel·les bastides sobre pocs fets, i, dit sigui, novel·les que no fossin novel·les—Remy de Gourmont ha contat la història de tal deixeble de Médan que volia escriure un gros volum sobre les emocions d'un senyor que es passa el diumenge embotellant el vi de la seva collita—serien ben dissortats en aquest moment, ja que la novel·la d'imaginació refloreix i ja no som en aquelles diades romàntiques en les quals tota obra esdevenia fatalment una autobiografia. Es conta per contar i es parla a la curiositat del lector, a la seva fantasia, al seu sentit del misteri. D'aquí per exemple *le Grand Meaulnes* d'Alain-Fournier, *Koenigsmark* de Benoît, i, considerant-t'hi qualitat més profundes, *Némésis* de Bourget. D'aquí la *Tamille Messal*, novel·la de Geniaux que publica la *Revue des Deux-Mondes*. Novel·la-cinema ha declarat desdenyosament l'*Europe Nouvelle*. Però aquest element de sorpresa, de febre i d'inconegut, aquesta crida a la perspicàcia, que li són propies, el cinematògraf no havia fet sinó matllevar-lo als fulletons els quals de la seva banda ho havien matllevat a les novel·les d'amor, de ca-

valleria i d'aventures que llegien àvidament els nostres avis cultivats. ¿Què és una obra de La Calprenède o de Mlle. de Scudéry, o tal cançó medieval, sinó un fulletó literari del temps? La imaginació és un gran do per a un escriptor quan aquest do no és l'únic.»

CAL ESMENTAR

L'error comés pel senyor J. Massó Ventós cronicant sobre literatura catalana de guerra en una revista madrilenya, al senyalar només un nom com a vindicador d'un pretés silenci: els senyors Joaquim Folguera, Josep Carner J. M. López Picó cadascun en moment propici digueren son goig i son dolor jassia no xisclessin a la manera de Barbusse. I també A. Rovira Virgili, Gabriel Alomar, Agustí Calvet, Romá Jori, Eugeni Xammar i altres.—El núm. 16 (març 1918) de la revista *Ideal* orgue de l'Ateneu d'estudiants universitaris de Buenos Aires.—L'estudi sobre la dansa signat André Birabeau aparegut a *La Revue* (1-15 juliol 1918).—El número-homenatge de *La Veu de Mallorca* (juliol 15-1918) a la poetessa Maria Antònia Salvà.—Un bell estudi sobre l'*Humor anglosaxó* aparegut a *Le Correspondant* (25 maig) sota la signatura de A. L. Jeune.—La vaguetat de l'*aperçu* que sobre la poesia catalana post-maragalliana ha publicat el senyor Alfons Maseras en el núm. d'abril de *Quaderns d'Estudi*.

J. V. F.

Aquest número de LA REVISTA ha estat censurat

Publicacions de LA REVISTA

Administració, Corts Catalanes, 613, baixos - Barcelona

ESTAN A LA VENDA ELS DARRERS VOLUMS

LA RENOVACIÓ DEL TEATRE

de J. FARRAN MAYORAL

CANÇONS D'ABRIL I DE NOVEMBRE

de J. M. DE SAGARRA

EXILI

de FERRAN SOLDEVILA

PER LA LLENGUA CATALANA

d'ENRIC PRAT DE LA RIBA

pròlec de J. BOFILL I MATAS

POESIES

de RICHARD DEHMEL

traducció de JOSEP LLEONART

prefaci de MANUEL DE MONTOLIU

CANTIC DELS CANTICS i LLIBRE DE RUT

de CARLES RIBA

LES GEÓRGIQUES CRISTIANES

de FRANCIS JAMMES

traducció de MARIA A. SALVÀ

prefaci de JOSEP M. DE SAGARRA

Amb el present any MCMXVIII «La Revista» ha començat de desenrotllar el pla d'edicions, descongestionant la seva Biblioteca. Des d'ara els llibres apareixeran en seccions ordenades per objectes. Avui només podem donar notícia de les següents: LES PUBLICACIONS DE «LA REVISTA» pròpiament dites, que publicaran llibres de poesia catalana, filosofia, estudis d'art, pedagogia, crítica literària, sociologia, etc. La «COL·LECCIÓ DE LIRICS MUNDIALS» que's deslligarà de la Secció anterior, i traduirà les millors obres líriques dels poetes estrangers antics i moderns. «LES BELLES EDICIONS DE «LA REVISTA», secció nova, que publicarà edicions luxoses d'obres modernes amb la col·laboració dels nostres millors artistes. LA COL·LECCIÓ D'ESTUDIS POLITICS, secció nova també, que es compondrà, com el seu mateix títol indica, de llibres on s'estudiaran els més interessants problemes de la política.

Als actuals subscriptors de les PUBLICACIONS DE «LA REVISTA» se'ls servirà únicament la primera secció que's compondrà matemàticament de DOTZE VOLUMS ANYALS. La quota serà des d'ara única de CINC PESSETES TRIMESTRALS que's cobraran a la bestreta. Així els subscriptors no sufriran augment quan es tracti de llibres de preu alt.

ESCOLA D'ART

DIRECCIÓ: IGNASI MALLOL

PINTORS : ESCULTORS : ARQUITECTES
ENGINYERS

Consell de Cent, núm. 369, 3.er, 1.^a

JOIERIA, ARGENTERIA
I ESMALTS D'ART

DE

RAMON SUNYER

Corts Catalanes, 613.-BARCELONA

JOAQUIM FOLGUERA

El Poema espars

Preu: 3 pessetes

JACINT M. MUSTIELES

FLAMA

POESIES

Preu: 2 pessetes

JOSEP M. DE SAGARRA

**Cançons d'abril
i de novembre**

Preu: 2 pessetes

FERRAN SOLDEVILA

EXILI

Preu: 2 pessetes

PUBLICACIONS DE «LA REVISTA»

Acaba de sortir el llibre de JOSEP CARNER

Les planetes del verdum

PREU: 3'50 PESSETES

ES VEN A TOT ARREV